

Byung-Chul Han, *Anlatının Krizi*, Çev. Murat Erşen, İstanbul:
Ketebe Yayınları, 2024, 81 s.

Değerlendiren: Ömer Talha Akpınar

Dönemin ruhunu ifade eden bazı kavramlar toplum üzerine düşünmenin merkezine yerleşmekte ve olguların değişen biçimlerinin nasıl tanımlanacağı hususunda tartışmaları beraberinde getirmektedir. Kavramların ele alınma biçimleri ve ilişkilendirildikleri olgular güncel toplumsal değişimleri nasıl anlamamız gerektiğine dair bir iddia barındırmaktadır. Eserlerinde ileri kapitalizm, dijitalleşme, depresyon, özgürlük, iktidar ve disiplin gibi günümüz toplumuna içkin meselelerin eleştirel bir yaklaşımla ele alınması, Han'ın güncel toplumsal meseleleri değerlendirme tarzının karakteristik özelliklerinden birisidir. Eleştirel üslubu ve güncel olgulara dair kendine özgü terminolojisiyle Han'ın tanımlamaları günümüz toplumunun çelişkili ve sorunlu yönlerine açıklamalar aramaktadır. *Anlatının Krizi* adlı kitabında da bu eleştirel dili ve kendi terminolojisini kullanan Han, dijitalleşme, kapitalizm ve anlatı meselesi arasında bağlantılar kurmakta ve günümüz toplumunda anlatının mahiyetini sorgulamaktadır.

Eser içerisinde anlatı konusunu felsefe, edebiyat ve sosyal bilimler arasında çok yönlü bir biçimde tartışan Han, anlatının sürekli konuşulduğu ancak kendisinin olmadığı bir dönemden geçmekte olduğumuzu iddia etmektedir. Bu noktada anlatı kavramını Benjamin, Proust, Sartre, Nietzsche ve Arendt gibi düşünürlerle atıf yaparak

@ Ar. Gör., Samsun Üniversitesi, omer.akpinar@samsun.edu.tr

id <https://orcid.org/0009-0004-4055-5841>

DOI: 10.12658/D0417
insan & toplum, 2026;
insanvetoplum.org

açıklamakta ve bugünün anlatı anlayışında nasıl bir kriz yaşandığını karşıtlıklar üzerinden kurmaktadır. Çalışma hayatı ve tüketim arasında sıkışıp kalan performans öznesi için anlatısal hayat veri setlerine, yüzeysel dijital iletişimlere ve kapitalist bir meta olarak *storytelling*'e indirgenmektedir. Anlatı ve enformasyon arasında temel bir zıtlık kuran Han'a göre bu iki form birbirini dışlamaktadır. Anlatı enflasyonu olarak adlandırdığı güncel kültürel durum, anlatıların artışına rağmen gündelik hayatın anlamdan daha da yoksun hale geldiğini ve olumsal bir karaktere büründüğünü göstermektedir. Karşıtlık bir anlatı krizi oluşturmaktadır. Bu açıdan eserin veri (*data*) ve anlatı arasındaki karşıtlığı farklı kavramlarla ve konu başlıklarıyla sürekli vurgulayan bir yaklaşımla kaleme alındığı görülmektedir. Kitap on farklı başlıktan oluşmaktadır: Anlatıdan Enformasyona, Deneyim Yoksulluğu, Anlatılan Yaşam, Çıplak Yaşam, Dünyanın Büyüsünün Bozulması, Şoklardan Like'lara, Anlatı Olarak Teori, Şifa Olarak Anlatı, Anlatı Topluluğu ve Storyselling.

Anlatısal bir dünyayı betimlemek için Han, modern hayat içerisinde anlatısal krizin izlerini arar ve yorumlar. Bu açıdan kitabın dili çağdaş gündelik hayat içerisindeki çelişkileri ve sorunları gündeme getirerek bunu anlatısal gelenekle karşıtlık içinde yorumlamak üzerine kuruludur. Han, Benjamin'e atıfla açıklamaya girişir; anlatı modernite ile birlikte başlayan bir dizi kriz geçirmektedir. Bu krizler genel anlamda modernitenin yeni ve canlı olarak "şu an"a yaptığı vurguda gizlidir. Anlatı parçalara bölünmüş ve kitleler tarafından aynı şekilde deneyimlenen sürekli bir güncellik girdabı içerisinde kendi kendisini üretememektedir. Bu noktada Han'ın, modernite bağlamında tartışılan gündelik hayat incelemelerini günümüzün toplumsal olgularıyla ve anlatı konusu başlığı altında tekrardan ele aldığını söylememiz mümkündür. Han eser içerisinde basit gibi görünen oysa cevaplama bir hayli güç olan bir soruya yanıt aramaktadır: Daha önce hiç olmadığı kadar birbirimizle iletişim kurma imkanına sahipken, nasıl oluyor da birbirimizi anlamaktan bu kadar uzağız? Anlatı krizinin temel meselesi gündelik hayatta anlamlı toplumsal ilişkilerin ve toplulukların oluşturulamamasıdır. Bu sebeple Han eserini anlatı krizi ve anlatısal yaşam arasında gidip gelen bölümlerden oluşturmaktadır. Hem problemi hem alternatif bir formu aynı anda okuyucuya sunmaktadır.

Krizin ilk görünümü anlatının enformasyona karşı aldığı yenilgidir. Han'a göre anlatı krizinin nedeni enformasyon tufanıdır. Veri ve anlatı arasındaki zıtlık üzerinde duran Han, veriye dayalı bir dünyanın, teknolojik araçların ve toplumsal düzenin anlatı karşıtı yapısını deşifre eder. Han'a göre veri anlatı oluşturma gücünden yoksundur. Veri anlıktır, hızlı tükenir ve anlatının içselleştirilmesine olanak sağlayan zamanı ve mesafeyi barındırmaz.

Deneyim Yoksulluğu, yaşamın teknik bir mesele haline gelmesinin eleştirilmesi üzerine kuruludur. Han'a göre deneyim, bir şeyin bilgisine sahip olmak ya da açıklama getirmek değildir. Yaşama içkindir. Bu bölümde de enformasyona dikkat çeken Han'a göre enformasyon hayatın anlatılmasını gereksiz kılmaktadır. Enformasyon yığını, olumsal bir dünya yaratır. Bu dünya deneyimlerin dışlandığı ve enformasyonun egemen olduğu bir dünyadır. Han, olumsallık kavramı üzerinden, dijitalleşmeyle birlikte gerçekliğin raslantısal bir düzleme indirgendüğünü iddia etmektedir. Dijital dünyada her türden enformasyonun karşınıza çıkma ihtimali ve imkânı vardır. Bu durum insanda anlatıya karşılık veren bir yönünü köreltmektedir.

Anlatılan Yaşam, mutluluk ve zaman ilişkisini vurgular. Han zamanın atomize olması ve kendini anlatma arasındaki tezat üzerinde durmaktadır. Günümüz toplumunda sürekli iletişim halinde olan ancak birbirlerine hiçbir şey anlatmayan bireyler ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan her an kendine dair bilgileri paylaşabilmek, anlatmak değildir. Kişilerin yaşamı dijital veri setlerine indirgenmektedir. Han bu sebeple günümüz toplumunu dijital bir panoptikon olarak görmektedir.

Han'ın kullandığı temel kavramlardan bir başkası mesafe fenomenidir. Mesafe "şu an" ve anı (hatırlanan şey) arasına perde çeken bir fenomendir. Hatırlama ve anlatının oluşabilmesi için unutmaya ihtiyaç duyarız. Bu sebeple bütün deneyim şimdide ve mesafesiz ise (her anı kayıt altına alabiliyorsak) hatırlamak imkansızlaşır. Anlatı bir veriye dönüşmektedir. Çıplak Yaşam, mesafenin ortadan kalktığı bir toplum betimler. Yasaklanan ya da gizlenen hiçbir şeyin olmadığı, her şeyin olduğu gibi görülebileceği ve kayıt edilebileceği bir toplum. Çıplak Yaşam aslına bakılırsa Han'ın *Şeffaflık Toplumu*'nda (Han, 2017) ifade ettiği toplumsal duruma yönelik vurgusudur. Bu vurgu ve mesafe fenomeni kitabın tamamında karşımıza çıkmaktadır. Han'a göre, dünyanın büyüünün bozulmasının asıl manası olan mesafeden yoksunluk, kaydetme ve açıklama imkanlarının anlatıyı gereksiz kılan bir yapı üretmesiyle ilişkilidir. Anlatı krizinin sebebi açıklama, tanım, veri ve anlık iletişim üzerinden kurulan sürekli bir tahakküm ile ilgilidir. Dolayısıyla veriye dayalı bir dünya yaratılması varlıkla ilişkimizi nedenselliğe indirgemektedir. "Şoklardan Like'lara" bölümünde, Han, kendini ekranda ve veriye indirgenmiş bir kişilikte yeniden kuran bireylerden bahsetmektedir. Bu kısımda günümüzün dijitalleşmiş gündelik hayat olgularıyla anlatısal olanın zıtlığını gözler önüne sermektedir. Kendini ekranda kurmak eklektik bir biçimde inşa etmek ve anlardan oluşan bir dijital benlik inşa etmektir. Han'a göre ekranda görüntülenen olumsal olduğundan şok yaratmaz tüm tepkiler beğeniye indirgenir. Burada şok olarak bahsedilen şey, yaşamın sürekli olarak önümüze krizler çıkarması ve bunlar üzerine anlatıların kimi zaman dinleyicilerde hayret uyandırmasıdır.

Han anlatısal yaşamı betimlerken katılımcı, düşünömsel ve anlatısal bir topluluk resmi çizer. Bu topluluk dünyayı anlamlandırma noktasında açıklamalara, verimliliğe ya da teknik araçlara güven duymanın aksine, ortak bir anlamın topluluk içerisinde aktarılmasına dayanır. Anlatının özü ortak bir yaşam biçimi oluşturabilmesinde gizlidir. Bu ortaklık otantik, bağlamsal ve yoğunudur. Bu durumda anlatının iki farklı yönü göze çarpmaktadır. İlk olarak anlatı deneyimin aktarılmasında şok etkisi yaratan ve düşünce için belli bir mesafe oluşturan bir form olması ve ikincil olarak anlatının şok veya krizi aşmak için “Şifa” olarak görülmesidir. Han’ın Şifa Olarak Anlatı dediğı durum, aslına bakılırsa anlatı yoluyla oluşturulan toplulukların sorunlarla baş etme noktasında sağladıkları manevi destekle ilişkilidir. Böyle bir topluluk içerisinde anlatı, krizi çözmek için, anlatarak aşmak için bir araçtır.

Eser tematik açıdan oldukça zengin bir içerik sunuyor olsa da Han’ın belirli temalar altında konu edindiğı her kavramı açıklamak için aynı örnekleri kullanmakta olduğunu da görmezden gelmememiz gerekir. *Enfokrası: Dijitalleşme ve Demokrasinin Krizi* (Han, 2022), *Şeffaflık Toplumu* (Han, 2017) ve *Yorgunluk Toplumu* (Han, 2018) eserlerinde enformasyonu sürekli konu edinmektedir. Gündelik hayatı ve çağdaş kültürü bir sorun alanı olarak kavramsallaştırma eğilimi ise tüm eserlerinde göze çarpmaktadır. Ancak Han, kısa, betimleyici ve öz kavramlar kullanmakta ve konuyu derinlemesine tartışmaktan kaçınıyor görünmektedir. Bu açıdan *Anlatının Krizi* eseri de bir takım ek okumalarla birlikte tamamlanabilecek bir anlatıma sahiptir. Günümüz toplumunu göreceli bir anlayışla ele alan yaklaşımların aksine, Han karşıtlıklar üzerinden geliştirdiğı kavramsal çiftlerinde betimleyici gücü ve vurgusu yüksek tanımlamalar öne sürmektedir. Bununla birlikte her ne kadar problemi tespit etmekte ve adlandırmakta güçlü bir yaklaşıma sahip olsa da temelde toplumda meseleleri anlamlandırma noktasında bir kriz olduğundan fazlasını söylememektedir. Dikkat çektiğı yeni olguların nasıl inceleneceğı ve problemlere nasıl çözüm bulunacağı sorunu devam etmektedir. Bu eksiklik küçük bir bakış açısı farkıyla kitabın güçlü yönünü oluşturabilmektedir. Han tanımladığı olgularla ve dikkat çektiğı sorunlarla, birçok temayı bir arada ele almasıyla teorisyenlere ve araştırmacılara konu edinebilecekleri mikro kozmosların yolunu açmaktadır.

Son olarak daha geniş bir teorik perspektifle konuyu ele almamız gerekirse anlatı kavramı, felsefe ve sosyal teori içerisinde, insanın varlığı tecrübe etmesi ve anlamlandırması noktasında merkezi bir öneme sahiptir. Bu önemin disiplinlerin kendi perspektifleri göz önünde bulundurulduğunda her biri açısından farklı biçimlerde vurgulandığı görölmektedir. Bu bağlamda en temel ayrımlardan birisi postmodernite tartışmalarında gördüğümüz anlatısal bilgi ve bilimsel bilgi arasındaki farklar üzerine vurgulardır. Bu tartışmalar içerisinde anlatı, gündelik hayatla,

gelenekselle, insanlar arası samimi ilişkilerle ve genel anlamıyla yaşantıyla ilişkili olarak konumlandırılırken, bilimsel bilgi yapısal olanla, moderniteyle ve nesnel verilerle ilişkili olarak konumlandırılmaktadır. Bu tarz bir dikotomik yaklaşımın yanı sıra anlatı kavramı yapı-fail ikilemini aşmayı amaçlayan ve hatırlama ve unutma fenomenleriyle iç içe geçen hafıza teorileriyle de yakından ilişkilidir. Han, eseri içerisinde anlatıyı bir hatırlama ve unutma fenomeni olarak kavramsallaştırmaz, sadece bu özelliğe dikkat çeker. Özellikle hafıza bağlamının eksik kalması, Han'ı anlatının öldüğünü ilan etmek için oldukça aceleci davranmaya itmiştir. Tanımı gereği hatırlama süreci ve buna bağlı olarak anlatı ölmeyen bir formdur; kendini sürekli olarak yeniden üretir (Ricoeur, 2017). Kitabın eleştiriye açık yönlerinin tamamı Han'ın meseleleri yüzeysel bir biçimde ele almasından kaynaklanmaktadır. Bu bakımdan eserin Han'ın kendi külliyatı açısından bir bütünlük arz ettiği ve konu edindiği sorunlara ve kavramlara eklemlendiği söylenebilse de konuyla birebir ilişkili olan birçok ismi ve yaklaşımı da içerik dışında bıraktığı gözden kaçmamaktadır. Bu anlamda Han, anlatı kavramını açıklamaktan ve anlatı üzerine teorik bir tartışmaya girmektense onu kendi kavram ve teorilerinin içerisinde tartışmayı tercih etmiştir.

Kaynakça

- Han, B.-C. (2017). *Şeffaflık toplumu* (H. Barışcan, Çev.). Metis Yayınları.
- Han, B.-C. (2018). *Yorgunluk toplumu* (S. Yalçın, Çev.). Açılım Kitap.
- Han, B.-C. (2022). *Enfokrası: Dijitalleşme ve Demokrasinin Krizi*. Ketebe Yayınevi.
- Ricoeur, P. (2017). *Hafıza, Tarih, Unutuş*. Metis Yayınları.